

Общо описание на финансовите инструменти и рисковете, свързани с тях

Настоящият документ е изготвен от "ИП Фаворит" АД (ИП) и има за цел да ви запознае с общото описание на финансовите инструменти и да ви информира за рисковете, свързани с тях, за да имате възможност да вземете информирани инвестиционни решения.

Финансови инструменти по смисъла на ЗПФИ са:

1. ценни книжа - прехвърлими права, регистрирани по сметки в "Централен депозитар" АД (ЦД), а за Държавните ценни книжа - регистрирани по сметки в Българската народна банка или в поддепозитар на държавни ценни книжа, или в чуждестранни институции, извършващи такива дейности (безналични ценни книжа), или документи, материализиращи прехвърлими права (налични ценни книжа), които могат да бъдат търгувани на капиталовия пазар, с изключение на платежните инструменти, като:

а) акции в дружества и други ценни книжа, еквивалентни на акции в капиталови дружества, персонални дружества и други юридически лица, както и депозитарни разписки за акции;

б) облигации и други дългови ценни книжа, включително депозитарни разписки за такива ценни книжа;

в) други ценни книжа, които дават право за придобиване или продажба на такива ценни книжа или които водят до парично плащане, определено посредством ценни книжа, валутни курсове, лихвени проценти или доходност, стоки или други индекси или показатели.

2. Инструменти, различни от ценни книжа:

а) инструменти на паричния пазар - инструменти, които обичайно се търгуват на паричния пазар, като краткосрочни държавни ценни книжа (съкровищни бонове), депозитни сертификати и търговски ценни книжа, с изключение на платежните инструменти;

б) дялове на предприятия за колективно инвестиране;

в) опции, фючърси, суапове, форуърдни договори с фиксиран лихвен процент и други деривативни договори върху ценни книжа, валута, лихвени проценти, доходи или други деривативни инструменти, индекси или финансови показатели, задълженията по които могат да бъдат изпълнени чрез доставка или чрез парично плащане;

г) опции, фючърси, суапове, форуърдни договори с фиксиран лихвен процент и други деривативни договори върху стоки, задълженията по които трябва да бъдат изпълнени чрез парично плащане или задълженията по които могат да бъдат изпълнени чрез парично плащане по искане на една от страните (извън случаите на неизпълнение или друго основание за прекратяване на договора);

д) опции, фючърси, суапове и други деривативни договори върху стоки, задълженията по които могат да бъдат изпълнени чрез доставка, когато те се търгуват на регулиран пазар и/или на многостранна система за търговия;

е) опции, фючърси, суапове, форуърдни договори и други деривативни договори върху стоки, извън посочените по буква "д", задълженията по които могат да бъдат изпълнени чрез доставка, които не са търговски ценни книжа и които съгласно чл. 38, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1287/2006 на Комисията имат характеристиките на други деривативни финансови инструменти в зависимост от това дали подлежат на клиринг и сетълмент, включително чрез признати клирингови къщи, или се използват като обезпечение при маржин покупки или къси продажби;

ж) деривативни финансови инструменти за прехвърляне на кредитен риск;

з) договори за разлики;

и) опции, фючърси, суапове, форуърдни договори с фиксиран лихвен процент, както и всякакви други деривативни договори във връзка с изменения на климата, товарни тарифи, цени на квоти за търговия с емисии, проценти на инфлация и други официални икономически статистически показатели, задълженията по които трябва да бъдат изпълнени чрез парично плащане или задълженията по които могат да бъдат изпълнени чрез парично плащане по искане на една от страните (извън случаите на неизпълнение или друго основание за прекратяване на договора), както и всякакви други деривативни договори, свързани с активи, права, задължения, индекси и показатели извън посочените по този член, които имат характеристиките на другите деривативни финансови инструменти в зависимост от това дали се търгуват на регулиран пазар, подлежат на клиринг и сетълмент, включително чрез признати клирингови къщи, или се използват като

обезпечение при маржин покупки или къси продажби, както и деривативните договори съгласно чл. 38, параграф 3 от Регламент (ЕО) № 1287/2006 на Комисията.

1. Фючърсни контракти

Фючърсният контракт е договорно споразумение за доставка на специфична стока или актив в някаква бъдеща дата на текуща уговорена цена. Търговията с тези инструменти се извършва единствено на организирани пазари - борси.

Всички фючърсни контракти са стандартни договори за покупка или продажба на активи или стоки в бъдеща дата на текуща уговорена цена. В условията на договора са определени сумата и вида на актива, който трябва да бъде доставен на определено място и в определен период. Точните условия на всеки договор са установени от борсата, която организира търговията на този вид договори. С приближаването на доставката цените по договора и цените на основните активи се изравняват, като с настъпване на доставката цените са равни или много близки една до друга. Количеството, което трябва да бъде депозирано до времето, когато договорът влиза в сила, се нарича initial margin - първоначален маржин. В края на всеки търговски ден маржиналната сметка се преглежда, за да се отрази печалбата или загубата на инвеститора. Инвеститорът има право да изтегли излишъка по маржиналната сметка, който е над депозираните първоначално средства. Определя се и maintenance margin, което е минимумът, който трябва да има инвеститора в сметката си по всяко време. Ако сумата по сметката падне под този минимум, инвеститорът получава известие (margin call) и трябва незабавно да възстанови минимума. В противен случай цялата му позиция или част от нея може да бъде затворена служебно.

При търговия с фючърси инвеститорът е изложен на различни видове риск:

- ценови риск - това е основният риск при този вид търговия и се изразява във възможността от неблагоприятно движение на цените на фючърсните контракти. Ако инвеститор е "дълъг" в определен актив (означава, че е купил), то той е изложен на риск цената му да се понижи и обратно - ако е "къс" (означава, че е продал) то той ще загуби ако цената се повиши. Нито организирания пазар, нито клиринговата къща, нито ИП, нито Комисията за финансов надзор или някоя друга институция може да гарантира/предпази инвеститора от евентуални загуби. Възможно е и да се изгуби цялата направена инвестиция.

- ликвиден риск - въпреки че този риск не е типичен за търговията с фючърси е възможно при определени контракти да настъпи. Типичен пример за такъв риск е когато текущата цена удовлетворява инвеститора и той иска да сключи сделка на нея, но няма достатъчно насрещни ордери за броя контракти, който той има. Така неговата поръчка ще бъде частично изпълнена.

- борсов риск - възможността търговията на борсата да бъде преустановена по решение на самата борса. Това ще доведе до временна невъзможност за излизане от позиция или за влизане в нова позиция.

- валутен риск - проявява се в случаите, когато инвестициите са направени в чуждестранна валута и стойността им зависи от курса на съответната валута.

- технологичен риск - при срив в системите за комуникация е възможно временно или за по-дълъг период да нямате достъп до дийлинг офиса на съответния ИП, което може да резултира в невъзможност да сключите определена сделка.

Променливостта на цената на фючърсните контракти може да бъде значителна като много често на фючърсните борси няма пазарни ограничения за дневните ценови изменения. Всичко това може да резултира до големи загуби в рамките на много малък период от време, включително и минути.

Инвеститорът може да поеме финансови и други допълнителни задължения, като резултат от сделки с финансови инструменти, включително непредвидени задължения, допълнителни към разходите за придобиване на инструментите.

Както вече бе споменато, търговията с фючърсните контракти се осъществява на маржин принцип. Това води след себе си до феномена "ефект на лоста" или т.нар. "ливъридж ефект". Той се изразява във възможността за търговия с обеми значително превишаващи наличните средства на инвеститора. Това води до мултиплициране на евентуалния негативен резултат - до значителна загуба.

ИП не предлага възможност за търговия с фючърсни контракти на маржин.

2. Акции

Акцията представлява титул на собственост, удостоверяващ, че техният собственик или приносител участва в акционерния капитал на дружеството и има право на част от

неговата печалба. Акциите дават право на глас в общото събрание и на дивидент съразмерно с номиналната им стойност. Дивидентите не са гарантирани, и едно дружество може да вземе решение да не изплаща дивиденти или да изплати по малък размер от предишни периоди.

При търговия с акции инвеститорият е изложен на различни видове риск:

- ценови риск - това е основният риск при този вид търговия и се изразява във възможността от неблагоприятно движение на цените на акциите. Ако инвеститор е "дълъг" в определена акция (означава, че е купил), то той е изложен на риск цената ѝ да се понижи и обратно - ако е "къс" (означава, че е продал) то той ще загуби ако цената се повиши.

Нито организираният пазар, нито клиринговата къща, нито ИП, нито Комисията за финансов надзор или някоя друга институция може да гарантира/предпази инвеститора от евентуални загуби. Възможно е и да се изгуби цялата направена инвестиция.

- ликвиден риск - това е риск, дълбоко присъщ на търговията с акции, особено на българския фондов пазар. Дори и текущата цена да удовлетворява инвеститора, е възможно той да не може да сключи сделка за желанието от него обем поради липса на достатъчно насрещен интерес. Много висок е и рискът ако инвеститор търгува с нисколиквидни акции, да не може да излезе от позиция за дълъг период от време. Възможно е с дадена акция да няма сделки в период от няколко дни.

- борсов риск - възможността търговията на борсата да бъде преустановена по решение на самата борса. Това ще доведе до временна невъзможност за излизане от позиция или влизане в нова позиция.

- валутен риск - проявява се в случаите, когато инвестициите са направени в чуждестранна валута и стойността им зависи от курса на съответната валута.

- технологичен риск - при срив в системите за комуникация е възможно временно или за по-дълъг период да нямате достъп до офиса на ИП, което може да резултира в невъзможност да сключите определена сделка.

Цените на акциите също са много волатилни и е възможно в рамките на минути да се променят с десетки проценти. Обикновено фондовите борси определят дневен ценови диапазон, от който те не могат да излизат. На "Българска фондова борса" той е между 15 и 30 % спрямо цената от предишния ден.

Инвеститорият може да поеме финансови и други допълнителни задължения, като резултат от сделки с финансови инструменти, включително непредвидени задължения, допълнителни към разходите за придобиване на инструментите.

Търгувията с акции също може да се осъществява на маржин - това означава, че може да се купуват акции на по-голяма стойност от наличната сума. Това отново се изразява в мултиплициране на ефекта от търговията, респективно загубите и печалбите.

3. Маржин търговия с валута

Същността на маржин търговията с валута се състои в това, че може да се сключват сделки на стойност многократно превишаваща стойността на инвестираните средства. За основните валутни двойки това съотношение може да достигне 100 пъти, което означава, че при маржин 1% инвеститорият може само с 100 инвестирани долара, да отвори позиция от 10 000 долара. Обектът на търговия винаги е валутна двойка, което означава, че целта на инвеститора е да прогнозира движението на една валута спрямо друга. Валутният курс изразява именно стойността на едната валута спрямо другата валута. Ако валутният курс се покачи нагоре, това означава, че базовата валута поскъпва спрямо втората валута. И обратно, ако курсът се движи надолу, това означава, че втората валута поскъпва спрямо основната валута. Ако към 24.00 ч. инвеститорият има отворена позиция, то тя се суапира. Причината за това са различията в лихвените нива на двете страни. Обикновено, ако инвеститорият е закупил валута, в чиято страна основната лихва е по-висока от лихвата на страната на продадената от него валута, то той ще получи лихва за това. В обратния случай ще се плати лихва.

Рисковете при маржин търговията с валута са следните:

- ценови риск - както и при другите основни финансови инструменти този риск се изразява във възможността валутният курс да се измени в посока противоположна на тази очаквана от инвеститора. Ако даден търговец е "дълъг" в дадена валутна двойка (това означава, че е купил), а валутният ѝ курс падне под нивото на покупка, то той ще реализира загуба. И обратно, при "къса позиция", неблагоприятно за инвеститора би било ако курсът се покачи.

- ливъридж риск - при маржин търговията с валута пълното използване на възможността за търговия с по-голям от разполагаемия ресурс сама по себе си може да представлява значителен риск, особено за непрофесионалния инвеститор. При заемане на необосновано големи позиции, е възможно в рамките на секунди да се изгуби цялата инвестиция. Това се случва особено често при обявяването на важни икономически новини от страните, когато волатилността е изключително голяма. Поради всичко това ИП не препоръчва на инвеститорите да използват целия възможен маржин, за да могат да понесат по-големи колебания в цените.

- технологичен риск - при срив в системите за комуникация е възможно временно или за по-дълъг период да нямате достъп до офиса на съответния ИП, което може да резултира в невъзможност да сключите определена сделка.

Валутните курсове могат да регистрират значителни колебания в рамките на много малък период от време, включително секунди. Поради особеността на валутния пазар, че той е т.нар. OTC (over-the-counter), т.е. нерегулиран пазар, липсват каквито и да е ограничения относно допустимите дневни колебания. Валутните пазари работят 24 часа в денонощието от около полунощ в неделя срещу понеделник до полунощ в петък срещу събота, българско време.

Инвеститорът може да поеме финансови и други допълнителни задължения, като резултат от сделки с финансови инструменти, включително непредвидени задължения, допълнителни към разходите за придобиване на инструментите.

ИП не предлага възможност за маржин търговия с валута.

4. Търговия с валутни опции

Валутната опционна сделка представлява договор, според който купувачът придобива правото, но не и задължението, да закупи или продаде определено количество валута по предварително договорен разменен курс до или на датата на изтичане на контракта.

Има два типа опции в зависимост от правата, придобити от купувача:

1. Кол опция (call option): право да се закупи определено количество валута по фиксиран курс на или преди определена дата. Тази опция дава възможност на своя притежател да реализира печалба от покачване на пазарния (spot) курс над договорения (strike) курс.

2. Пут опция (put option): право да се продаде определено количество валута по фиксиран курс на или преди определена дата. Тук възможността за печалба се свързва със спадане на пазарните котировки.

Валутната опция е срочна сделка. Тя предлага две възможности за реализиране на опционното право, т.е. дефинира два типа договори:

- Европейска опция - опция, която може да се упражни единствено на датата на падежа, но не и преди това;

- Американска опция - опция, която може да се упражни по всяко време до падежа.

Сред всички средства на финансовия инженеринг валутните опции предлагат уникалната възможност притежателят им да запази единствено печалбата от развитието на пазара. Тази уникалност се постига чрез разделяне на правата и задълженията по сделката. Купувачът получава само правото, но не и задължението, да упражни опцията. При реализиране на неговите очаквания той ще изиска от своя контрагент изпълнение на поетото от него задължение, докато при неблагоприятно развитие на пазара е допустимо опцията да се погаси без да бъде реализирано правото по нея, т.е. нарушава се симетрията между правата на купувача и на продавача. Затова купувачът може да придобие тези права единствено след като заплати тяхната цена.

При търговията с опции съществуват следните рискове:

- ценови риск - независимо дали инвеститорът е купувач или продавач на опционния контракт той е изложен на риска валутния курс да се измени в посока обратна на прогнозираната от него.

- ливъридж риск - той се изразява основно при продажбата на опции, когато от инвеститора се изискват между 2 и 3% от сумата. Всеки инвеститор при продажба на опции е изложен на риск от неограничена загуба.

- технологичен риск - при срив в системите за комуникация е възможно временно или за по-дълъг период да нямате достъп до офиса на съответния ИП, което може да резултира в невъзможност да сключите определена сделка.

Поради факта, че валутните опции са деривативни инструменти върху базовия актив валутна двойка, за техните цени не съществуват каквито и да е ограничения относно дневните движения.

Инвеститорът може да поеме финансови и други допълнителни задължения, като резултат от сделки с финансови инструменти, включително непредвидени задължения, допълнителни към разходите за придобиване на инструментите.

ИП не предлага възможност за търговия с европейски опции.

5. Търговия с облигации

Облигацията е вид ценна книга, при която издателят е задължен да изплаща на притежателя определени периодични плащания под формата на лихва, а при падеж и номиналната стойност на книгата. Издатели на облигации могат да бъдат държави, общини, банки, различни дружества. Лихвата по задължението се изплаща под формата на купонни плащания, които се правят на предварително обявени дати. При повечето облигации лихвата се изплаща един път или два пъти годишно. Купонната лихва се различава от доходността на облигациите, тъй като цената на покупката от краен клиент е различна от номинала. Ако цената е по-висока, това означава, че доходността ще бъде по-малка от годишната лихва и обратното. Номиналната стойност е броят единици, за които при покупка или продажба на облигацията се изплаща определена цена. Стойността на номинала се определя от емитента. Тя може да бъде 100, 1000 или 10 000 в конкретната валута, в която е емитирана книгата, като цената ѝ ще се отнася за определения номинал. Притежателите на облигации за разлика от притежателите на акции нямат участие в капитала на дружеството, а се явяват само заемодатели. Ако издателите на облигации не платят на съответните падежи лихвата и главницата, държателите на облигации имат право по съдебен път да поискат обявяване на несъстоятелност на акционерното дружество и възстановяване на средствата си от активите му. Средствата, набрани чрез емитиране на облигации, се наричат облигационен заем.

Рисковете при покупка и търговия с облигации са следните:

- пазарен риск - най-общо този риск се изразява в неблагоприятно движение на цените на облигациите. Ако инвеститорът е закупил дадена облигация, той е изложен на риск цената ѝ да се понижи и обратното - ако е продал, той ще загуби при положение, че цената се повиши.

- кредитен риск - това е риск от неизплащане на поетите задължения от страна на емитента. Този риск е особено изразен при компании с нисък кредитен рейтинг. На такъв риск са изложени инвеститорите в необезпечени облигационни емисии.

- позиционен риск (общ и специфичен) - риск от промяната на цената на облигацията в резултат на фактори, свързани с емитента. Например, при понижаване на кредитния рейтинг на издателя на облигационния заем цената на облигацията ще се понижи.

- ликвиден риск - свързва се с невъзможността инвеститорът да успее да продаде дадена облигация поради липса на цени "купува".

- валутен риск - това е рискът от промяната на курса на валутата, в която е емитирана конкретната облигация.

- лихвен риск - представлява риск от промяна и колебания в лихвените проценти. Облигациите са едни от най-чувствителните финансови инструменти към промяната на срочните лихвени проценти. При повишаване на основните лихвени нива цените на облигациите спадат, а при понижаване на лихвените проценти техните цени се увеличават.

- борсов риск - възможността търговията на борсата да бъде преустановена по решение на самата борса. Това ще доведе до временна невъзможност за сключване на сделка с дадена облигация, ако последната се търгува борсово.

"ИП Фаворит" АД